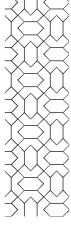

CITATION

Orhan YILMAZ, "Analysis and Criticism of Some Hadiths that Praising and Reviling to Mu'âwiya", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 18, (2020/18) pp. 91-117

HZ. MUÂVİYE'Yİ ÖVEN VE YEREN BAZI HADİSLERİN TAHLİLİ VE TENKİDİ

Analysis and Criticism of Some Hadiths That Praising And Reviling to Mu'âwiya

Orhan YILMAZ

Doç. Dr.

Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü.

Assoc Prof.

Yozgat Bozok University Faculty of Divinity, Department of Basic Islamic Studies.

orhanyilmaz04@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-5251-241X.

Öz

İslâm tarihinde Hz. Peygamber'den sonra sırasıyla Hz. Ebû Bekir (öl. 13/634), Hz. Ömer (öl. 23/644), Hz. Osman (öl. 35/656) ve Hz. Ali (öl. 40/661) ilk İslâm devletinin idaresini üstlenmiştir. Hulefâ-i râşidîn olarak bilinen bu dört halifenin arkasından Muâviye b. Ebî Süfyân (öl. 60/680) hilafet makamına geçmiştir. Miladi 630 tarihinde, Mekke'nin fethi esnasında babası Ebû Süfyân (öl. 31/651-52) ile birlikte Müslüman olan Hz. Muâviye, Hz. Peygamber'e (sav) iki yıl sahâbîlik etmiştir. Zekâsı, kabiliyeti, özel eğitimi ve aileden tevarüs ettiği yöneticilik yeteneği ile temayüz eden Hz. Muâviye, Hz. Ömer döneminde Şam bölgesinde bir yerleşim birimine vali olarak atanmış, Hz. Osman döneminde ise bölgenin umumi valisi olmuştur. Hz. Ali ile girdiği iktidar mücadelesinden galibiyetle çıkan Hz. Muâviye yirmi yıl süren valilik görevinden sonra yirmi yıl da halifelik yapmıştır. Onun döneminde fütuh hareketleri ile birlikte İslâm coğrafyasında önemli gelişmeler olmuştur. O, bütün bu çabaları ve başarıları neticesinde dostlar kazandığı gibi düşmanlar da kazanmıştır. Özellikle Hz. Ali ile olan siyasi çekişmeleri belli çevrelerde Hz. Muâviye'ye olan düşmanlığın artmasına neden olmuştur. Hz. Ali-Muâviye kutuplaşması neticesinde sevenleri Hz. Muâviye lehine, sevmeyenleri de aleyhine hadisler uydurmuşlardır. Bu çalışmada Hz. Muâviye'nin lehinde ve aleyhinde kayıtlı bazı meşhur hadisler sened ve metin yönüyle incelenmiştir. Onu öven ve yeren bu hadislerin önemi, kaynağı, ortaya çıkış zamanı, sahih ve sabit olup olmadıkları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Muâviye, Sened, Metin, Hadis Tenkidi.

Abstract

In the history of Islam, after the Prophet Muahammad (pbh), Abû Bakr (d. 13/634), 'Umar (d. 23/644), 'Uthmân (d. 35/656) and 'Ali (d. 40/661) who are four chalips un-

KAYNAKÇA

Orhan YILMAZ, "Hz. Muâviye'yi Öven ve Yeren Bazı Hadislerin Tahlihi ve Tenkidi", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, 18, (2020/18) ss. 91-117. **Makale Geliş T.:** 10.09.2020 **Kabul T.:** 16.11.2020 **Makale Türü:** Araştırma Makalesi.

dertook the administration of the first Islamic state. After these four known as Rightly Guided Caliphs, Mu'āwiya b. Abī Sufyān (d. 60/680) passed to the position of caliphate. In 630 AD, during the conquest of Mecca, Mu'āwiya, who became Muslim with his father Abū Sufyān (d. 31 / 651-52), was friends with the Prophet for two years. Mu'āwiya, distinguished by his intelligence, talent, special education, and managerial skills that he inherited from the family was appointed governor of settlement in Damascus during the reign of 'Umar. During the 'Uthmān period, he became the general governor of the region. After serving as governor for twenty years, he served as a caliph for twenty years. During his period, the movements of futures accelerated, the borders of the country reached from Bukhāra to Kayravan, from Yemen to Istanbul, from Armenia to beyond the Ceyhun River. As a result of all these efforts and successes, he gained both friend and enemy. Especially the political conflicts with 'Ali caused an increase in the hostility towards Mu'āwiya in certain circles. As a result of 'Ali-Mu'āwiya polarization, those who like him concocted ḥadīths in favor of Mu'āwiya and those who do not like him against him. In this study, some famous ḥadīths, which are varits in favor and against Mu'āwiya, are examined in terms of promissory notes and texts. The importance of these ḥadīths that praise and revile him, their source, the time of their emergence, whether they are authentic or fixed, are emphasized.

Keywords: Ḥadīth, Mu'āwiya, Praising, Reviling, Criticism.

Giriş

Sünni âlimlerin ekserisi Hz. Ali ile Muâviye arasında vuku bulan siyasi mücadele ve Sıffin Savaşı'nı ictihadî bir mesele olarak görmüş ve Ali'nin ictihadında isabet ettiğini, Muâviye'nin ise isabet edemediğini söyleyerek kimseyi incitmeden bu durumu izah etme yoluna gitmişlerdir. Şii ulema ve bazı Sünni çevreler ise bu mücadelede Hz. Ali'yi haklı görmüş, Hz. Muâviye'yi ise iktidara gelebilmek için her yolu meşru gören bir gasıb olarak tanıtmışlardır.¹

Geçmişte yaşanan bu tartışma ve mücadeleler sonraki dönemlerde rivayetlere de yansımıştır. Bu rekabet savaş meydanlarında kılıç ve kalkan, fikir meydanlarında ise münazara ve münakaşalarla devam etmiştir. Taraftarlık taassubu ile girişilen bu rekabet, tarihî olayları çarpıtmaya, Hz. Peygamber'in ağzından hadis uydurmaya yahut mevcut rivayetleri tahvil

¹ Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, (Beyrut: y.y., 1992), 2: 175; Yaşar Kutluay, *İslâmiyet'te İtikadî Mezheplerin Doğuşu*, (Ankara: Pınar Yayınları, 1995), s. 49. Mehmed Said Hatiboğlu, *Siyasi İctimâî Hadiselerle Hadis Münasebetleri*, (Ankara: Otto Yayınları, 2016), s. 93; Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasî Hadiselerin Kelamî Problemlere Etkileri*, (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1992) s. 208; Osman Nuri Dural, *Muâviye Bin Ebi Süfyan'a Yöneltilen Eleştiriler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 97; <http://www.caferilik.com/makaleler/ehl-i-beyt-a-s/676-h%C3%BCseyni-yol-ve-emevi-yol> 28/02/2020.

ve tağyir etmeye kadar varmıştır. Hz. Ali ve Hz. Muâviye de iftiralara veya abartılı övgü ve yergilere maruz kalanlardandır. Menâkıb-ı Ali kitaplarında Hz. Ali'ye övgüler yağdırıp onu insanüstü bir varlığa dönüştüren taraftarları Hz. Muâviye'yi ise en ağır ifadelerle yermiş ve ona en çirkin sıfatları yakıştırmışlardır.² En kötüsü de bu yakıştırmaları Hz. Peygamber'e (sav) isnad etmeleri olmuştur. Bu çalışmada Hz. Muâviye'nin hayatı hakkında özet bilgiler verildikten sonra, onunla ilgili muteber hadis kaynaklarında kayıtlı rivayetlere yer verilecektir.

1. Hz. Muâviye'nin Hayatı

Muâviye b. Ebî Süfyân b. Sahr b. Harb b. Ümeyye, bi'setten beş yıl önce, miladi 605 senesinde Mekke'de dünyaya gelmiştir.³ Babası Ebû Süfyân Mekke'nin yönetimini üstlenmiş zengin bir tüccar olduğu için Muâviye varlık içinde büyümüş, dönemin imkânları çerçevesinde iyi bir eğitim almıştır. Muâviye'nin annesi Hz. Hamza'yı Uhûd Savaşı'nda şehit ettiren Hind bint Utbe b. Rebîa b. Abdişems b. Abdimenâf b. Kusayy el-Kureşiyeye'dir (öl. 14/635). Hind de kocası Ebû Süfyân gibi Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'e biat eden kadınlar arasında yer almıştır.⁴ Muâviye'nin Hanzale (öl. 2/624), Yezîd (öl. 18/640), Utbe (öl. 43/663) ve Anbese isminde dört erkek kardeşi, Ümmü Habibe, Ümmü Hakem ve Ümeyme isimlerinde üç de kız kardeşi vardır.

Mekke müşrikleri ile Medinelî Müslümanlar arasında yapılan Bedir Savaşı'nda (2/624) Ebû Cehil'in (öl. 2/624) öldürülmesi üzerine Ebû Süfyân (öl. 31/652) komutayı ele almıştır. Bu savaşta Mekke müşriklerinden yetmiş kişi ölmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştır. Ölenler arasında

² İbn Mutahhar Hillî, *Kitâbu minhâci'l-kerâme fi ma'rifeti'l-imâme*, thk. Muhammed Reşid Salim, (Kahire: 1962), s. 113. İnsanların eleştiri anlayışlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak bk. Mehmet Tözluyurt, *Ebü'l-Mu'în en-Neseî'nin Eleştiri Anlayışı*, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019), 11-30.

³ Bazı rivayetlerde Hz. Muâviye'nin bi'setten yedi yıl veya on üç yıl önce dünyaya geldiği bildirilmiş olsa da en yaygın ve hakikate uygun olan görüş onun bi'setten beş yıl önce dünyaya geldiği haberidir. Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb Arnavût, (Şam: er-Risâletü'l-alemiyye, 2017), 3: 120; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 15 cilt. (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1986), 11: 398; İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, (Beyrut: Dâru'l-ciyl, 1412), 6: 151.

⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, thk., İhsan Abbas, (Beyrut: Dâru sadr, 1968), 8: 172.

Ebû Süfyân'ın büyük oğlu Hanzala, Hind'in babası Utbe b. Rebia, kardeşi Velid b. Utbe ve amcası Şeybe b. Rebia da vardır.⁵

Hız. Muâviye'nin Müslümanlara karşı babası Ebû Süfyân ile birlikte katıldığı ilk savaş Hendek'tir (m. 627).⁶ Hendek Savaşı müşriklerin son saldırı savaşı olarak bilinmektedir. Bu savaştan üç yıl sonra Mekke fethedilmiş Kâbe putlardan arındırılmıştır. Uzun yıllar İslâm'a ve Müslümanlara karşı mücadele eden Ebû Süfyân ve ailesi de Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştur. Ebû Süfyân ve oğulları Mekke'nin fethinden hemen sonra gerçekleştirilen Huneyn Gazvesi, Tebük Seferi ve Yermük Savaşı'nda Müslümanların yanında yer almışlardır.⁷

Hız. Muâviye İslâm'ı kabul ettikten 2 yıl sonra Allah'ın Resûlü vefat etmiştir. Hız. Ömer döneminde Şam bölgesinde bir yerleşim biriminin valisi olan Muâviye bu görevi yirmi yıl sürdürmüş, Hız. Ali'nin vefatından sonra da halife olmuştur. Yirmi yıl da hilafet makamında kalan Muâviye, 60/80 yılında yetmiş sekiz yaşında iken vefat etmiştir.⁸

2. Hadislerde Hız. Muâviye

Hadis ve siyer kaynaklarımızda ister sahâbî, ister tâbiîn veya etbeuttâbiîn olsun şöhret sahibi, önemli kişilerin lehinde veya aleyhinde maktû, mevkûf ve merfû rivayetlere rastlanmaktadır. İslâm tarihinde önemli yeri olan şahsiyetlerden biri de yukarıda ifade ettiğimiz gibi Hız. Muâviye'dir. Hem halife hem de sahâbî olması sebebiyle onun hakkında da pek çok rivayet mevcuttur. Bu rivayetlerden bir kısmı onun fazileti ile ilgili iken bir kısmı da onu yeren türden haberlerdir. Bu çalışmada onun lehinde ve aleyhinde vârid olduğu söylenen bazı meşhur ve merfû rivayetler incelenecektir.

2.1. Hız. Muâviye'yi Öven Rivayetler

2.1.1. "Allah'ım! Sen Muâviye'ye Kitabı ve Hesabı Öğret"

Rivayeti

Sahâbeden İrbâd b. Sâriye'nin (öl. 75/694) naklettiği bu rivayete göre

⁵ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk., Mustafa es-Seka (Kahire: 1955), 2: 209, İrfan Aycan, *Saltanata Giden Yolda Muâviye b.Ebî Süfyân*, (Ankara: Fecr Yay.), s. 39.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2: 172.

⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 4:195; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11: 397.

⁸ Zehebi, *Siyer*, 3: 159.

Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “اللَّهُمَّ عَلِّمْ مُعَاوِيَةَ الْكِتَابَ وَالْحِسَابَ، وَفِيهِ الْعَذَابُ/ Allah'im! Sen Muâviye'ye kitabı ve hesabı öğret, onu azaptan koru.”⁹

Mezkûr hadis Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) ve İbn Hıbbân (öl. 354/965) gibi önemli muhaddisler tarafından tahrir edilmiştir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in kaydında bu ifade başka bir hadisin devamı olarak kayıtlıdır. Bu rivayette Hiz. Peygamber'in bir Ramazan ayında bazı sahâbîleri sahur yemeğine davet ettiği, ardından da Muâviye için bu duayı yaptığı ifade edilmiştir.¹⁰

Hiz. Peygamber ⇒Irbâd b. Sâriye es-Sülemî (öl. 75/695)⇒Ebû Ruhb es-Seme'i (öl. 70/690)⇒el-Hâris b. Ziyâd (öl. 190/806) ⇒Yunus b. Seyf (öl. 120/738)⇒Muâviye b. Sâlih (öl. 160/777) ⇒Abdurrahman b. Mehdî (öl. 230/845) ⇒Abbâs b. Abdilazîm el-Anberi (öl. 250/865) ve Ahmed b. Sinan (öl. 259/873) ⇒ Abdullah b. Kahtâbe ⇒İbn Hıbbân (öl. 354/965)¹¹ şeklindeki isnad zinciriyle gelen rivayet sened bakımından çeşitli tenkitlere maruz kalmıştır. İbn Hacer'in “leyyinü'l-hadis” olarak nitelendirdiği tâbiînden el-Hâris b. Ziyâd'ın başka âlimler tarafından da mechûl ve zayıf olarak nitelendirildiği görülmektedir.¹² Ayrıca Şamlı olması da onun Hiz. Muâviye taraftarları arasında yer alabileceği ve Hiz. Muâviye'ye gereksiz övgüler yapabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Senedde yer alan diğer bir râvi de Yunus b. Seyf'tir. Tam adı Yunus b. Seyf el-Kelâ'i el-Hımsî (öl. 120/738) olan râvinin de Humuslu olduğu görülmektedir.¹³ Tarihî bilgilere göre mezkûr râvi kendinden yetmiş yıl sonra vefat eden el-Hâris b. Ziyâd'dan rivayette bulunmuştur. İsnadda yer alan bazı râvilerin cerh edilmiş olması, bazılarının ise Suriye bölgesinde ikame etmesi rivayetin sıhhati konusunda şüphe uyandırmaktadır. Ayrıca Hâris b. Ziyâd'ın ölüm tarihi

⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnavût. (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001): 28: 383; Ebû Hâtim Muhammed b. Hıbbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahîhu İbn Hıbbân bi tertîbi İbn Balabân*, thk. Şuayb Arnavût, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993), 16: 191; Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisâbüri, *Sahîhu İbn Huzeyme*, thk. Mustafa Azami, (el-Mektebetü'l-İslâmî, 2003), 2: 932; Zehebî, *Siyer*, 3: 124.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Fezâilü's-sahâbe*, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1983), 2: 913.

¹¹ İbn Hıbbân, *Sahîh*, 16: 191.

¹² İbn Hacer Ebû'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Lisânü'l-mizân*, thk. Ebû Gudde, (Beyrut: Dâru'l-beşâir, 2002), 2: 513; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Adil b. Yusuf, (Riyad: Dâru'l-vatan, 1998), 2: 804.

¹³ Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehbî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, thk. Beşar Avvad Ma'rûf, (Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 2003), 3: 343.

ile Yusuf b. Seyf arasında oldukça uzun bir süre vardır. Yine râvilerden tebeuttâbiîn tabakasına mensup Muâviye b. Salih (öl. 160/777) Şam bölgesinde resmî görevle bulunmuş biridir.¹⁴ Müşterek râvi konumundaki Abdurrahman b. Mehdî el-Basri'nin (öl. 230/845) de münkerü'l-hadis olduğu ifade edilmiştir.¹⁵

Gerek râvilerin Şam bölgesinden olması gerekse seneddeki illetlerden dolayı mezkûr hadisin sahih rivayet şartlarını taşımadığı söylenebilir.

Aslında Hz. Peygamber'in yeni iman etmiş bir gence eğer onda bir yetenek gördü ise iltifatta bulunması ve ona dua etmesi çok da yadırganacak bir durum değildir. Ancak söz konusu kişi uzun yıllar Hz. Peygamber'e karşı savaştan Mekke lideri Ebû Süfyân'ın oğlu ve İslâm tarihi boyunca siyasi kimliği sahâbî kimliğinin önünde yer alan bir isim olunca onu öven ve yeren rivayetlere ihtiyatla yaklaşılması kaçınılmaz olmakta, Hz. Muâviye'yi yüceltmek gayesiyle bazı müspet veya menfi icraatlarının Hz. Peygamber'e söylettirilmesi ihtimalini akla getirmektedir.

2.1.2. “Allah’ım! Onu Hidayete Erdir” Rivayeti

Rivayete göre Hz. Peygamber bir duasında Hz. Muâviye'yi kastederek “اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا وَاهِدًا بِهِ”/Allah’ım! Onu hidayete vesile olan ve hidayet üzere olan biri eyle. Onun vasıtasıyla insanları hidayete ulaştır.” şeklinde dua etmiştir. Bazı tarih ve tabakât kitaplarında yer alan bu ifade¹⁶ Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) ve Tirmizî (öl. 279/892) gibi önemli muhaddisler tarafından da kaydedilmiştir.¹⁷

İmam Tirmizî mezkûr hadisi, Hz. Peygamber ⇒ Abdurrahman b. Ebî Umeyra ⇒ Rabia b. Yezîd ⇒ Said b. Abdilaziz ⇒ Ebû Müşir Abdil’âla b. Müşir ⇒ Muhammed b. Yahya senediyle zikretmiştir.

Bazı âlimlerin sahâbî, bazılarının tâbiînden saydığı Abdurrahman b. Ebî Umeyra el-Ezdî'nin (öl. 70/689) Humus'ta oturduğu, ticaretle uğ-

¹⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 219.

¹⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 5: 520.

¹⁶ Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tuhfetü'l-eşrâf bi ma'rifeti'l-etrâf*, thk. Abdüssamed Şerefüddin, (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1998), 7: 204; Zehebî, *Siyer*, 3: 126; Cemâluddin Ebû'l-Haccâc el-Mizzî'nin *Tuhfetü'l-eşrâf bi ma'rifeti'l-etrâf*ı üzerine yapılan çalışmalar için bk. Erdoğan Köycü, *el-Mizzî'nin Hadis İlmî'ndeki Yeri*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2013), 43-44.

¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29: 426; Tirmizî, “Menâkib”, 48; Zehebî, *Siyer*, 3: 125.

raştığı ve hadis rivayeti konusunda iyi olmadığı ifade edilmiştir.¹⁸ Hadisin râvilerinden Rabia b. Yezîd'in (öl. 80/700) de Şam'da yaşadığı, hicri seksenlerde vefat ettiği ve Hz. Muâviye'nin sohbetlerine katıldığı belirtilmektedir.¹⁹ Künyesi İbn Ebî Yahya et-Tenûhî ed-Dımeşkî olan Sa'îd b. Abdilaziz'in (öl. 167/783) ise Şam müftülüğü yaptığı, çok hadis rivayet etmediği ancak pek çok muteber râvinin kendisinden hadis naklettiği bildirilmiştir.²⁰ Şam'ın önemli âlimlerinden biri olan râvilerden Ebû Müshir'in (öl. 220/835) hadis yanında meğâzî ve ensâb ilimlerinde şöhrete ulaştığı; Ebû'l-Ala künyesi ile de bilinen râvinin halife Me'mun (öl. 218/833) döneminde "Kur'an mahlûktur" demediği için hapse atıldığı ve orada öldüğü ifade edilmiştir.²¹ Râvilerden Muhammed b. Yahya'nın kim olduğu ise tespit edilememiştir.

Ahmed b. Hanbel ise; Hz. Peygamber ⇒ Abdurrahman b. Ebî Umeyra el-Ezdî ⇒ Rabia b. Yezîd ⇒ Said b. Abdilaziz ⇒ Velid b. Müslim ⇒ Ali b. Bahr ⇒ Ahmed b. Hanbel ⇒ Abdullah b. Ahmed senediyle rivayet etmiştir.

Velid b. Müslim (öl. 195/811) Ebû'l-Abbâs ed-Dımeşkî künyesi ile bilinen râvinin hadis hafızı meşhur bir âlim olduğu ancak tedlis yaptığı gerekçesi ile müdellisler arasında zikredilmiştir.²²

Ebû'l-Hasan el-Farisî künyesi ile bilinen Ali b. Bahr'ın (öl. 234/849) sika olduğu ve pek çok kişinin kendisinden hadis naklettiği bildirilmiştir.²³ Söz konusu hadisi Hz. Peygamber'den rivayet eden el-Müzenî el-Ezdî'nin (öl. 61/680) sahâbî olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bazı kaynaklarda onun tâbiinden olduğu ve Şam'da ikamet ettiği ifade edilmiştir.²⁴ İsnadın ortak râvisi olan Said b. Abdilaziz'in dışındaki râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir. Said b. Abdilaziz'in yaşlılık dönemlerinde ihtilata düştüğü ve riva-

¹⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 674.

¹⁹ Zehebî, *Siyer*, 5: 239.

²⁰ Zehebî, *Siyer*, 8: 32.

²¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 5: 363.

²² Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, *Esmâü'l-müdebbisîn*, thk. Mahmud Muhammed, (Beyrut: Dâru'l-ceyl, t.y), 1: 102; Zehebî, *Siyer*, 9: 212.

²³ Zehebî, *Siyer*, 11: 12.

²⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rîfetü's-sahâbe*, 4: 1836; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 674.

yetleri birbirine karıştırdığı söylenmiştir.²⁵ Bu rivayetin Muâviye ve oğlu Mervan isnadıyla geldiğini söyleyenler de vardır.²⁶

Tirmizî'nin senedinde yer alan Ebû Müshir Abdil'âla b. Müshir'in (öl. 211/826) İbn Ebî Dürâme ismiyle meşhur olduğu ve onun da Şam'da ika- met ettiği belirtilmiştir.²⁷ Yine her iki senedin ortak râvilerinden Rabia b. Yezîd'in (öl. 121/738) Şam'ın fakihlerinden abid bir zat olduğu belirtil- miştir.²⁸

Hız. Muâviye hakkındaki bu rivayetin senedinde yer alan ilk râvinin tâbiinden olma ihtimali, diğer râvilerin Şamlı olması, ortak râvinin ise yaşlılık dönemlerinde ihtilata düşmesi bu rivayetin sened yönüyle zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. İlk râvi işaret edildiği gibi tâbiinden olursa söz konusu hadisin mürsel hadislerden sayılacağı, mürsel hadisin ise ancak bazı şartlar dâhilinde makbul olabileceği ifade edilmiştir.²⁹

2.1.3. “Allah’ım! Onunla Hidayet Ver” Rivayeti

Ebû İdris el-Hevlânî'nin anlattığına göre Hız. Ömer, Umeyr b. Saîd'i Humus valiliğinden azledip onun yerine Muâviye b. Ebî Süfyân'ı atayınca insanlar Muâviye hakkında ileri geri konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Umeyr; “Onun hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyin, zira ben Hız. Peygamber'in Muâviye için **اللَّهُمَّ اهْدِنِي بِيهِ** /Allah'ım! Onunla hidayet ver' dediğini duydum” der.³⁰

Tirmizî'nin rivayet ettiği hadisin isnad zinciri şu şekilde kayıtlıdır: Hız. Peygamber⇒Umeyr b. Said (öl. 115/734) ⇒Ebû İdris el-Hevlânî (öl. 80/700) ⇒Yunus b. Halbes (öl. 132/750) ⇒Amr b. Vâkîd (öl. 180/797) ⇒Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî (öl. 237/852) ⇒Muhammed b. Yahya (öl. 275/889) ⇒Tirmizî (öl. 279/893).

Kütüb-i Tis'a içinde sadece Tirmizî'nin naklettiği ve garib hadis³¹ ola-

²⁵ İbnü'l-Esîr Mübârek b. Muhammed, *Câmi'u'l-Usûl fi ehâdisi'r-resûl*, thk. Abdülkâdir el-Arnâvut, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1972), 9: 107.

²⁶ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs İbn Ebî Hâtîm er-Râzi, *İlelü'l-hadîs*, thk. Muhibbuddin el-Hatib, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1985), 2: 362.

²⁷ Zehebi, *Târîhu'l-İslâm*, 5: 363.

²⁸ Zehebi, *Târîhu'l-İslâm*, 3: 407.

²⁹ Selahattin Polat, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1985), s. 118.

³⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 48. Zehebi, *Siyer*, 3: 126.

³¹ Garib hadis, herhangi bir tabakada râvi sayısının tek olduğu âhâd hadis türüdür. Garib

arak değerlendirdiği bu rivayetin isnadında Amr b. Vâkîd (öl. 171/788) vardır. Ebû Hafs ed-Dımeşkî künyesi ile bilinen Amr b. Vâkîd mecruh râviler arasında yer almıştır. Buhârî onu “münkerü'l-hadis”, Nesâî ve Dârekutnî ise “metrûkü'l-hadis” olarak değerlendirmiştir.³²

Râvilerden Ebû İdris el-Hevlânî (öl. 80/700), İzullah b. Abdillâh künyesi ile meşhur olmuş tâbîinden biridir. Şam'da kadılık ve vaizlik görevlerini de yapmış olan Ebû İdris el-Hevlânî, Ebû Zer, Ebû'd-Derda, Ebû Hureyre, Huze'fetü'l-Yeman, Ebû Musa el-Eş'âri gibi önemli sahâbîlerden rivayetlerde bulunmuştur.³³ Yunus b. Halbes'in kim olduğu ise belli değildir.

Mezkûr haberin râvilerinden Amr b. Vâkîd'in cerh edilmesi ve Şamlı olması, yine Ebû İdris el-Hevlânî'nin Şam'da Muâviye'nin memurlarından biri olarak kadılık görevinde bulunması, Yunus b. Halbes'in meçhûl râvilerden olması rivayetin zayıf olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Sened yönüyle zayıf olduğu anlaşılan rivayetin metin yönüyle de tenkide muhtaç olduğu görülmektedir. Zira Hz. Ömer'in görevden azlettiği ve yerine Muâviye'yi atadığı Umeyr'in bu işten hoşnut olmuş gibi konuşması hatta Muâviye aleyhine konuşanları susturması insan fitratına ve dönemin şartlarına pek uygun düşmemektedir.

2.1.4. “On İki Halife Yönetime Gelmedikçe Hilafet Son Bulmaz” Rivayeti

Müslim'in kaydettiği bir habere göre on iki halifeden sonra saltanatın başlayacağı ve bu halifelerin de Kureyş kabilesinden olacağı haber verilmiştir. Bu rivayette dolaylı yoldan da olsa Hz. Muâviye'ye bir övgünün olduğu görülmekte, onun halifelığının Hz. Peygamber tarafından haber verildiğine işaret edilmektedir. Söz konusu rivayet Müslim'de; “*On iki halife gelip geçmedikçe hilafet son bulmaz*” lafızları ile kayıtlıdır.³⁴

Müslim, mezkûr hadisi Hz. Peygamber ⇒Câbir b. Semûra ⇒Husayn ⇒Cerir ⇒Kuteybe b. Saîd senediyle kaydetmiştir. Tamamı sika râvilerden

teriminin anlamları hakkında bk. Yusuf Akgül, “Garibu'l-Hadis Eserlerinde Geçen Garib Kelimeler Hakkında Bir İnceleme”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2.2 (2012/2), ss. 98–100.

³² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 701.

³³ Zehebî, *Siyer*, 4: 273; *Târîhu'l-İslâm*, 2: 890.

³⁴ Müslim, “İmâre”, 1.

oluşan bu isnad zincirinden dolayı söz konusu hadis sahih olarak değerlendirilmiştir. Ancak mezkûr hadisin mana ve mefhum yönüyle bazı çelişkiler barındırdığı görülmektedir.

Hiz. Peygamber'in kesin ifadelerle on iki halifeden sonra krallığın başlayacağını söyleyerek gelecekte haber vermesi başlı başına bir tartışma konusudur.³⁵ Eğer Hiz. Peygamber gelecekte olacakları biliyor olsaydı onun verdiği haberin tarihe uygun olması, yani on iki halifeden sonra saltanatın başlaması gerekirdi. Oysa beşinci halife Hiz. Muâviye oğlu Yezîd'i yerine tayin ederek hilafeti sonlandırmıştır. Yani kısa süre hilafet makamında bulunan Hiz. Hasan'ı da sayarsak toplam altı halifeden sonra Yezîd sultan olarak devletin başına geçmiştir. Ayrıca on iki halifeden sonra saltanatın başlayacağı bilgisi hilafetin otuz yıl süreceğini bildiren rivayetle de çelişmektedir.³⁶ Bu ikinci hadiste geçen otuz yılın ilk beş halife dönemi olduğu bazı kaynaklarda ifade edilmiştir.³⁷ Hulefâ-i râşidîn ve altı ay süren Hiz. Hasan'ın hilafeti otuz yıla denk düşmekte, akabinde Emevi Devleti dönemi başlamaktadır. Hiz. Muâviye de dahil, Emevi Devleti'nin yöneticileri her ne kadar kendilerini halife olarak isimlendirmiş olsalar da krallar gibi yaşamaları sebebiyle bu tartışılmıştır.³⁸

Hilafetin otuz yıl süreceğini bildiren İbn Hibbân rivayeti ile on iki halifeden sonra saltanatın başlayacağını bildiren Müslim rivayeti arasındaki teâruz cem ve te'lif ile giderilemediği için tercih yapmak zorunlu hale gelmektedir. İbn Hibbân rivayeti sened yönüyle daha zayıf olsa da tarihî realiteye uygunluk bakımından tercihe şayandır.

2.1.5. Hiz. Muâviye'nin Halife Olacağını Haber Veren Rivayet

Ahmed b. Hanbel'in kaydettiği bir rivayete göre Hiz. Muâviye'nin halife olacağı açıkça bildirilmiştir. Bu haberde anlatıldığına göre Muâviye

³⁵ Ali Binol, "Beşer Kelimesinin Tahlili ve Kur'an'daki bağlamı", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/13 (2018/13), ss. 171-173.

³⁶ "الخِلاَفَةُ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً، ثُمَّ تَكُونُ مَلَكًا" / *Benden sonra hilafet otuz yıl daha sürecektir, sonra saltanat başlayacaktır* İbn Hibbân, *Sahîh*, 15: 392.

³⁷ Hiz. Ebû Bekir; iki yıl dört ay, Hiz. Ömer; on yıl altı ay; Hiz. Osman; on iki yıl, Hiz. Ali; dört yıl sekiz ay; Hiz. Hasan; altı ay halifelik yapmıştır. Toplamı otuz yıla tekabül etmektedir. Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî fi şerhi Şahîhi'l-Buḥârî*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005), 24: 24.

³⁸ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379), 8: 77.

elinde bir su kabı ile Resûlullah'ın odasına girer. Hz. Peygamber başını kaldırıp Muâviye'yi görünce ona, “*Ey Muâviye! Bir gün yönetim işini üstlenirsen Allah'tan kork ve adil ol*”³⁹ der. Hz. Muâviye bu söze binaen halife olma ümidiyle yaşamıştır.

Bu hadisin isnad zincirinde; Ebû Ümeyye Amr b. Yahya b. Said'in dedesi Huseyn b. Haris (tâbiîn) ⇒Ebû Ümeyye Amr b. Yahya b. Said (tebeuttâbiîn) ⇒Ravh (tebeuttâbiîn) ⇒Ahmed b. Hanbel vardır. Sene-di oluşturan tüm râvilerin sika olduğu bildirilmiştir. Ancak hadisin mürsel olduğu görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'den nakilde bulunan Ebû Ümeyye'nin dedesi el-Hüseyn b. el-Hâris el-Kûfi tâbiînden olduğu halde Hz. Peygamber'den nakilde bulunmuştur. Mürsel hadisin zayıf hadisler arasında yer aldığı bilinen bir husustur.⁴⁰

Bu rivayetin benzeri, Muâviye ⇒Abdülmelik b. Umeyr ⇒İsmail b. İbrahim b. Muhâcir ⇒Yahya b. Ebî Zaide isnadıyla nakledilmiştir. Söz konusu rivayette Muâviye; “Allah'a yemin olsun ki beni halifelğe sevk eden şey Hz. Peygamber'in; “*إِنْ مَلَكَتْ فَأَحْسِنُ*، *يا معاوية* / *Ey Muâviye! Melik olduğunda iyi davran*”, sözü olmuştur” bilgisine yer verilmiştir⁴¹ Mezkûr haberin isnadını oluşturan râvilerden İbrahim b. Muhâcir'in rivayette fahiş hatalar yaptığı, oğlu İsmail'in de zayıf olduğu pek çok âlim tarafından bildirilmiştir.⁴²

Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber Muâviye'ye: “*Bir gün hilafet makamına gelirsen ne yaparsın?*” şeklinde bir soru sorar. Orada bulunan Ümmü Habibe; “Ya Resûlellah! O halife olacak mı?” diyerek merakını gidermek ister. Hz. Peygamber, “Evet” diyerek yanıtlar ancak bazı sorunların çıkacağını da haber verir. Bunun üzerine Ümmü Habibe kardeşi Muâviye için Hz. Peygamber'in dua etmesini ister.⁴³

Hz. Muâviye'nin henüz çok gençken aile geleneğinde var olan idareciliği aklına koyması normal bir durum olsa da Hz. Peygamber'in “*Bir*

³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 129.

⁴⁰ Ebû Amr Osman b. Abdîrrahman eş-Şehrezûrî İbn Salah, *Ulûmü'l-hadîs*, (Dimeşk: Mektebetü'l-Farabî, 1984), s. 31.

⁴¹ Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-musannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hüt, (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409), 11: 147.

⁴² Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Kitâbü'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, (Riyad: Daru's-semîi, 2000), 3: 128.

⁴³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 123.

gün melik olursan iyi davran” sözüne dayanarak idareciliği istediği makul gözükmemektedir. Ayrıca diğer ulu sahâbîler dururken Hz. Peygamber’in yeni Müslüman olmuş, malı ve canıyla Allah yolunda henüz bir cehdi olmayan bir gencin ileride yönetici olacağını bildirmesi de haberin sonradan ihdas edildiği izlenimini uyandırmaktadır.

2.2. Hz. Muâviye’yi Yeren Rivayetler

Hadis kaynaklarımızda Hz. Muâviye’yi yeren rivayetlere de rastlanmaktadır. Şia kaynaklarında bu tür rivayetlerin daha çok olduğu açıktır. Zira Şîî anlayışına göre Muâviye, hilafeti nass ile sabit olan Hz. Ali’ye karşı gelmiş, onun elinden makamını zorla çekip almış bir gâsıptır. Muâviye bu tutumu ile Allah’ın emrini çiğnemiş en zalim kişilerden biridir. Hz. Muâviye’ye olan bu düşmanlığın rivayetlere yansımamış olması elbette düşünülemezdi.

2. 2.1. “Muâviye Seni Yoksul Bırakır” Rivayeti

Medine’ye hicret eden ilk kadın sahâbîler arasında yer alan Fâtıma binti Kays (öl. 54/674) önce Ebû Amr b. Hafs’la evlenir. Fâtıma bir müddet sonra şiddetli geçimsizlik nedeniyle eşinden boşanır. Muâviye b. Ebî Süfyân, Ebû Cehm b. Suhayr ve Üsâme b. Zeyd Fâtıma’ya talip olurlar. Fâtıma kiminle evleneceği konusunda kararsız kalınca Hz. Peygamber’e danışır. Allah’ın elçisi ona Üsâme ile evlenmesini tavsiye eder. Fâtıma binti Kays Üsâme ile evliliğe önce itiraz etse de Hz. Peygamber’in diğer seçeneklerin uygunsuzluğuna dikkat çekmesi üzerine Üsâme ile evliliğe razı olur. Diğer iki adayı eleyen ifadeler hadis kaynaklarında; “أَمَّا أَبُو جَهْمٍ، فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْهُ، وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَضَغْلُوكَ لَا مَالَ لَهُ، أَنْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ *elinden sopa eksik olmaz, Muâviye ise malı olmayan fakir birisidir. Öyle ise sen Üsâme ile evlen*” şeklinde kayıtlıdır.⁴⁴ Bu rivayete göre Hz. Peygamber Muâviye fakir olduğu için Fâtıma binti Kays’ın onunla evlenmesine razı olmamış, Üsâme b. Zeyd ile evlenmesini tavsiye etmiştir.

Söz konusu hadisin Buhârî hariç *Kütüb-i Sitte*’yi oluşturan hadis kaynaklarında ve diğer önemli kitaplarda yer alması onu dokunulmaz bir ri-

⁴⁴ İmam Mâlik, “Talâk”, 23; Müslim, “Talâk”, 36, 47; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 39; Tirmizî, “Nikâh”, 37; Nesâî, “Nikâh”, 22.

vayete dönüştürmüştür. Oysa kaynak ve sened yönüyle her ne kadar sahih olsa da mezkûr rivayet, metin ve mana yönüyle tenkide açıktır. Nitekim bazı âlimler manadaki illet sebebiyle bu rivayet hakkında susmayı tercih etmişlerdir.⁴⁵

Güzelliği, zekâsı ve nesep sahibi olmasıyla meşhur olan Fâtıma binti Kays'ın denklik bakımından Hz. Muâviye gibi soylu, iyi eğitilmiş ve zengin biriyle evlendirilmesi beklenirken onun köle bir ailenin çocuğu olan Üsâme b. Zeyd ile evlenmesi tavsiye edilmiştir. Bu durum Üsâme'nin güzel ahlakı ve müttakî oluşuyla izah edilseydi bu çok yerinde ve maruf sünnete uygun bir yaklaşım olurdu. Ancak söz konusu hadiste geçtiği üzere Muâviye'nin fakir oluşu sebebiyle Üsâme'nin tercih edildiği şeklindeki izah tarihî gerçeklere muvafık olmadığı gibi maruf sünnete de uygun değildir. Zira Hz. Muâviye ve onun babası Ebû Süfyân Mekke'nin fethine kadar müşriklere liderlik yapmış, oldukça zengin biridir. Ayrıca Mekke'nin fethinden hemen sonra yapılan Huneyn Seferi akabinde ganimet olarak Ebû Süfyân ve oğluna yüzer deve yanında yüklü miktarda para da verilmiştir.⁴⁶ Zaten zengin olan Hz. Muâviye'nin bu ganimetlerle daha da zengin olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Hz. Muâviye'nin eşini geçindiremeyecek kadar yoksul olduğu yolundaki hadis onun Müslüman olmadan önce de sonra da zengin olduğunu haber veren haberlere muhaliftir. Ayrıca pek çok hadiste Hz. Peygamber mal mülk sahipleri ile değil güzel ahlak sahipleri ile evlenilmesini tavsiye etmiştir.⁴⁷

2.2.2. “Allah Senin Karnını Doyurmasın” Rivayeti

İbn Abbâs'ın anlattığına göre bir gün Hz. Peygamber ona Muâviye'yi çağırmasını söyler. İbn Abbâs gidip Muâviye'yi çağırır, ancak onun yemek yediği söylenince döner gelir ve durumu Hz. Peygamber'e bildirir. Hz. Peygamber bir kez daha onu Muâviye'yi çağırması için gönderir. İbn Abbâs yine aynı bilgi ile döner ve Hz. Peygamber'e Muâviye'nin yemek yediği-

⁴⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ala's-sahîheyn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ara, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1990), 4: 61.

⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2: 116.

⁴⁷ Buhârî, “Nikâh”, 15; Müslim, “Radâ”, 53; “Radâ”, 64; Nesâî, “Nikâh”, 15; İbn Mâce, “Nikâh”, 5.

ni söyler. Bu durum üçüncü kez tekrar edince Hz. Peygamber Muâviye için “لَا أَشْبِعَ اللَّهُ بَطْنَهُ”/Allah onun karnını doyurmasın” şeklinde bir bedduada bulunur. İbn Abbâs bu olaydan sonra Muâviye’nin bir daha doymadığını söylemiştir.⁴⁸

Tedvîn döneminin ilk hadis kaynaklarından biri olan Ebû Dâvûd et-Tayâlisî’nin (öl. 204/819) *Müsned*’inde söz konusu rivayetin senedi şöyledir: İbn Abbâs ⇒ Ebû Hamza el-Kassâb ⇒ Ebû Avâne ⇒ Hişâm ⇒ Ebû Dâvûd ⇒ Yunus.⁴⁹

Müslim’in kaydında ise sened; İbn Abbâs ⇒ Ebû Hamza el-Kassâb ⇒ Şu‘be ⇒ Ümeyye b. Halid ⇒ İbn Beşşâr ⇒ Muhammed b. Müsenna el-Anaziy şeklindedir.⁵⁰

Zehebî ise bu haberi, İbn Abbâs ⇒ Ebû Avâne ⇒ Musa b. İsmail ⇒ Hişâm b. Ali ⇒ Ali b. Hişâm ⇒ Hâkim tarikiyle kaydetmiştir.⁵¹

Birkaç farklı senedle gelmesi ve seneddeki râvilerin sika olması sebebiyle rivayetin isnad yönüyle sahih olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sened ve kaynak bakımından sahih olsa da metin ve mana bakımından söz konusu hadis şerhe ve tenkide muhtaçtır. Zira bu hadise göre Hz. Peygamber maruf sünnetine muhalif olacak bir tutum sergilemiş, sadece geç kaldı diye Hz. Muâviye’ye bedduada bulunmuştur. Bu beddua neticesinde Hz. Muâviye ömrünün sonuna kadar bir türlü doyamamış, yedikçe daha çok açlık hissetmiş, acıktıkça da yemiştir.

Eğer Hz. Peygamber’in ona bu şekilde beddua ettiği doğruysa bu olayın Medine’de ve Hz. Peygamber’in son yılları içinde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Zira 630 yılında, Mekke’nin fethinden sonra Hz. Muâviye Müslüman olmuş ve bir müddet sonra Medine’ye gelmiş ve orada Hz. Peygamber’e komşu olmuştur. Allah’ın elçisi oldukça zeki ve okuma yazma bilen bu kıymetli gencin yeteneklerinden istifade etmek için ona çeşitli görevler vermiş, mektuplar yazdırmıştır. Yeni Müslüman olmasına rağmen önemli görevler üstlenmiş olan bu yetenekli gence Hz. Peygamber’in “Karnın doyumasın” şeklinde bir bedduada bulunması ve bu bedduanın da

⁴⁸ Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, thk. Muhammed b. Abdu’l-Muhsin et-Türki, (Kahire: Mekteberü’l-hicr 1999) 1: 359; Müslim, “Birr, Sıla ve Âdâb”, 25; Zehebî, *Siyer*, 3: 123.

⁴⁹ et-Tayâlisî, *Müsned*, 1: 359.

⁵⁰ Müslim, “Birr”, 25.

⁵¹ Zehebî, *Siyer*, 3: 119.

kabul olması tarihî verilere uygun olmadığı gibi Resûlullah'ın merhamet sıfatı ve bilinen sünneti ile de uyumlu değildir. Zira Hz. Muâviye'nin hayatı boyunca çok yemek yediği, yemeğe bir türlü doymadığı yolunda sahih ve sabit bilgiler mevcut değildir. Zengin bir tüccar, vali ve devlet başkanı olarak her türlü imkâna sahip olan Hz. Muâviye iddia edildiği gibi çok yemek yemiş olsaydı, beden bakımından çok kilolu ve yakışsız olurdu. Aşırı yemeden dolayı sağlıklı bir hayat sürdürür ve erken yaşta ölürdü. Sahih ve sabit olan bilgilere göre bunların hiçbiri olmamış, aksine oldukça yakışıklı ve sağlıklı olduğu ifade edilmiştir.⁵² Anlaşılan o ki çok yemek yediği, yemeğe doymadığı şeklindeki ifadeler Hz. Muâviye'yi aşağılamak için muhalifleri tarafından uydurulmuş sözlerdir.

2.2.3. “Ümeyye Oğullarının 40. Seneye Ulaştıklarında Zulmedeceği” Rivayeti

Ebû Zer'den gelen merfû bir rivayete göre Hz. Peygamber; “إِذَا بَلَغْتَ بَنُو” *Ümeyye oğulları kırkıncı seneye ulaştıklarında Allah'ın kullarını köle edinirler. Allah'ın malına el koyarlar ve kitapta (Allah'ın) kusur bulurlar*” buyurmuştur.

Hâkim'in (öl. 405/1014) kaydettiği ve Zehebi'nin (öl. 748/1348) *Ta'lik*'inde munkatı olduğunu belirttiği rivayetin senedi Ebû Zer ⇒ Râşid b. Sa'd ⇒ Ebû Bekir b. Ebî Meryem ⇒ Bakiye b. el-Velid ⇒ Ebû Uteybe Ahmed b. el-Ferc el-Hicazi ⇒ Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yakub şeklinde kayıtlıdır.⁵³

Hadisi Ebû Zer'den nakleden Humuslu Râşid b. Sa'd'ın (öl. 113/732) tâbiinden sika bir râvi olduğu söylenmiştir.⁵⁴ İbn Adi ve İbn Hibbân gibi âlimler Râşid b. Sa'd'dan nakleden Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in (öl. 156/772) ise zayıf bir râvi olduğunu, rivayetlerinde çok hata ettiğini ve onun hadislerinin delil olamayacağını söylemişlerdir.⁵⁵ Bakiye b. el-Velid'in (öl. 197/813) zayıf olduğu, hadis rivayetinde hatalar yaptığı;⁵⁶ Ebû

⁵² Zehebi, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 308.

⁵³ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4: 525.

⁵⁴ Zehebi, *Târîhu'l-İslâm*, 3: 43.

⁵⁵ Zehebi, *Siyer*, 7: 65; *Târîhu'l-İslâm*, 4: 258.

⁵⁶ Zehebi, *Siyer*, 12: 521.

Uteybe Ahmed b. el-Ferc'in (öl. 280/894) ise Humuslu olduğu ve zayıf râvilerden olduğu söylenmiştir.⁵⁷

Haberi nakleden beş râviden üçünün sika râvilerden olmadığı görülmektedir. Bu durumda söz konusu rivayetin sened yönüyle makbul haberlerden olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Sened yönüyle sahih olmayan mezkûr rivayetin metin yönüyle de sahih olmadığı, siyaseten üretilmiş manalar içerdiği görülmektedir. Zira hicretin 37. yılında Sıffin Savaşı'nın gerçekleştiği, 40. yılında Hz. Ali'nin şehit edilmesi akabinde Hz. Muâviye'nin iktidara geldiği ve böylece Ümeyye oğullarının yönetimi ele aldığı bilinen bir husustur.

2.2.4. “Bu Ümmetin Helaki Kureyşli Bir Çocuğun Elinden Olacaktır” Rivayeti

Ebû Hureyre'den gelen merfû bir rivayette Hz. Peygamber'in; “هلاک هذه الأمة على يدي أغيلة من قريش/Bu ümmetin helaki Kureyş'ten bir çocuğun elinden olacaktır” buyurmuştur. Hâkim'in Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğu halde tahrir etmediklerini söylediği rivayet⁵⁸ âli isnada sahiptir. Zira isnad zincirinde sahâbî râvisi hariç sadece iki kişi vardır.

Hadis, Ebû Hureyre ⇒ Ammar b. Ebî Ammar ⇒ Ebû Bekir b. Ebî Meryem senediyle kayıtlıdır. Ebû Hureyre'den (öl. 58/678) nakilde bulunan Ammar b. Ebî Ammar'ın (öl. 120/737) sika râvilerden olduğu söylene de⁵⁹ ondan nakilde bulunan İbn Ebî Meryem'in (öl. 156/772) sika olmadığı ve onun hadisi ile delil getirilemeyeceği bir önceki rivayette dile getirilmişti.

Mana yönüyle de yine Hz. Muâviye'nin yönetimine razı olmayan muhalif grupların siyaseten ürettikleri bir haber olarak anlaşılmaktadır. Zira ümmet hiçbir Kureyşlinin elinde helak olmamıştır. Dünyevi bir meselede Hz. Peygamber'in gelecekte haber vermesi, geleceği sadece Yüce Allah'ın bildiğini haber veren ayet ve hadislerle muhaliftir.

2.2.5. “Muâviye'yi Minberimde Görürseniz Öldürün” Rivayeti

Ebû Said el-Hudrî ve Amr b. Ubeyd'den gelen merfû bir rivayete göre Hz. Peygamber, “إذا رأيتم معاوية على منبري فاقتلوه”/Muâviye'yi minberimde

⁵⁷ İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, 1: 575; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm* 6: 491.

⁵⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4: 525.

⁵⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 4: 463.

görürseniz onu öldürün.” buyurmuştur. Pek çok tâli hadis kaynakları ile siyer ve meğâzî kitaplarında yer alan bu rivayet, sened ve metin yönüyle mevzû olarak değerlendirilmiştir.⁶⁰ İbnü'l-Cevzî bu rivayetin senedini incelemiş ve altı tarikten geldiğini tespit etmiştir. Her tarikte Ubbâd b. Yakub gibi Rafıza'dan olan ve Hz. Muâviye aleyhine hadisler uyduran pek çok râviden söz etmiştir.⁶¹ Bazı kaynaklarda mezkûr rivayette geçen Muâviye'nin, Muâviye b. Ebî Süfyân değil de Muâviye b. Tâbut olduğu söylene de bu görüş itibar görmemiştir.⁶²

Buhârî'nin anlattığına göre Hz. Ömer'in halife olduğu bir dönemde muhtemelen Şam'da iken Muâviye hutbe okumak için minbere çıktığında Ebû Nadra isimli bir şahıs kalkıp Hz. Peygamber'e ref ederek bu haberi rivayet eder. Orada bulunanlar böyle bir hadisin olup olmadığını öğrenmek için Hz. Ömer'e mektup yazarlar. Hz. Ömer bu mektuba cevap vermeden hakkın rahmetine kavuşur. İmam Buhârî bu haberi nakleden Ebû Nadra'nın Hz. Peygamber döneminde yaşamadığı halde merfû rivayetlerde bulunduğunu söylemiştir. Buhârî seneddeki diğer râvilerin sika olmayışı ve metindeki illetler sebebiyle bu haberin mevzû olduğunu söylemiştir.⁶³ İbn Kesîr, “Bu, yalan bir haberdir. Şayet doğru olsaydı, sahâbî Allah rızası için kınayanın kınamasından korkmadan bu işi yapardı” demiştir.⁶⁴

Benzeri bir rivayette de; “*Hilafet Ebû Süfyân hanedanına haramdır. Bir gün Muâviye 'yi minberim üzerinde göreceğ olursanız onun karnını yarın*” denilmiştir. Mevzû olduğu anlaşılan bu rivayet bir önceki rivayetin açıklayıcısı olarak nakledilmiş gibidir. Bu habere göre Muâviye iktidara gelmemeli, şayet gelirse ona karşı savaş açılmalıdır. Hz. Ali taraftarlarının uydurmuş olması muhtemel olan bu rivayet, ne yazık ki Şîî sitelerinde sahih bir haber olarak dolaşmaktadır.⁶⁵

Hz. Muâviye'yi öldürmeyi teşvik eden bu haber, cana kıymayı haram

⁶⁰ Süyûtî, *el-Leâli'l-mesnû'a fi'l-ehâdisi'l-mevzû'a*, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1983), 1: 389; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, 3 cilt, (Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1968), 2: 25.

⁶¹ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*, 2: 26, 27.

⁶² Süyûtî, *el-Leâli*, 1: 389.

⁶³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *et-Târihu's-sağîr*, thk. Mahmud İbrahim, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, t.y.), 1: 162.

⁶⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11: 434.

⁶⁵ Bk. <http://www.caferilik.com/makaleler/ehl-i-beyt-a-s/676-h%C3%BCseyni-yol-ve-emevi-yol>.

kılan ayet ve hadislere muhalif olduğu gibi yönetici fâsık bile olsa ona itaati emreden⁶⁶ hadislerle de tenâkuz halindedir.

2.2.6. “Sünnetimi İlk Değiştirecek Kişi” Rivayeti

İbn Ebî Şeybe'nin Ebû Zer ⇒ Ebû'l-Aliye ⇒ Avf ⇒ Ebî Halde ⇒ Hevze b. Halife senediyle kaydettiği bir rivayete göre Hz. Peygamber, “أَوَّلُ مَنْ يُبَدِّلُ سُنَّتِي رَجُلٌ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ/Sünnetimi değiştirecek ilk kişi Ümeyye oğullarından biri olacaktır” buyurmuştur.⁶⁷

Râvilerinin sika olduğu ve senedde bir inkıtanın bulunmadığı bu rivayet, isnad yönüyle sahih gözükmektedir. Mezkûr rivayeti doğru kabul edenlere göre Hz. Peygamber'in sünnetini değiştiren ilk kişi ya Hz. Muâviye ya da onun oğlu Yezîd'dir. Zira Hulefâ-i râşidîn'den sonra yönetimi üstlenen Ümeyye oğulları içinde önemli değişiklikler yapan idarecilerden biri Muâviye diğeri de onun oğlu Yezîd olmuştur.

Bazı yorumlara göre ise hadiste bahsi geçen kişi ne Hz. Muâviye ne de onun oğlu Yezîd'dir. Burada bahsi geçen kişi Ebû Süfyân'ın diğer oğlu Yezîd'dir. Anlatıldığına göre Yezîd İbn Ebî Süfyân Şam'da vali iken bir savaş neticesinde Müslümanlar epey bir ganimet elde ederler. Ele geçirilen ganimetler arasında oldukça güzel bir cariye de vardır. Bu cariye bir Müslümanın hissesine düşer. Vali Yezîd, buna razı olmaz ve bu güzel cariyeyi kendine alır. Haksızlığa uğrayan bu şahıs durumu Ebû Zerr'e anlatır ve ondan yardım talep eder. Ebû Zer, Yezîd'in makamına çıkar ve yaptığı işin yanlış olduğunu ifade ettikten sonra yukarıda geçen hadisi okur. Sünneti değiştiren kişi olmaktan korkan Yezîd, cariyeyi sahibine iade etse de hadiste geçen kişi olmaktan kurtulamamıştır.⁶⁸

Eğer bu hadis mana yönüyle sahih kabul edilse bile Hz. Peygamber'in belli bir kişiden ziyade bir aileyi yani Ümeyye oğullarını kastetmektedir. Zira Hz. Peygamber Beni Ümeyye ailesinin eninde sonunda iktidarı ele geçireceğini ve sünnetine muhalif işler yapacağını tahmin etmektedir. Zira bu aile İslâmiyet'ten önce de yöneticilik yapmıştır. Bu durum Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu toplumu çok iyi tanıdığını ve bu ailenin

⁶⁶ Buhârî, “Ahkâm”, 42.

⁶⁷ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-musannef*, 7: 260.

⁶⁸ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *el-Metâlibiu'l-âliye bi zevâidi'l-mesânidi's-semâniye*, 19 cilt, (Suud: Dâru'l-âsime, 1419), 12: 459.

yönetime olan hırsını çok iyi bildiğini göstermektedir. Gerçekten de Ebû Süfyân ailesi çok geçmeden iktidarı ele geçirmiş ve uzun yıllar devleti idare etmiştir.

3. Siyer ve Meğâzî Kitaplarında Hz. Muâviye

Hz. Muâviye Hz. Peygamber'den sonra elli yıl yaşamıştır. Bu uzun süre içinde pek çok siyasi, dinî ve ilmî tartışma ve kavganın içinde yer almış, sevenleri ve sevmeyenleri olmuştur. Onu öven rivayetlerin ekserisi siyasi destekçileri tarafından rivayet edilirken yeren rivayetler de Hz. Ali taraftarlarınca üretilmiştir. Hz. Muâviye'yi üstün görmek isteyenler onun meziyetlerini mübalağa edip hadis olarak rivayet ederken, hasımları da boş durmamış onu hem siyasi hem de ahlaki yönüyle hafife alan rivayetler üretmişlerdir.

Hz. Muâviye'nin güvenilir ve saygın bir idareci olduğu ya Hz. Peygamber ya Cebrail yahut önemli bir sahâbîye söylettirilmiştir. Hatta Hz. Muâviye'yi öven bazı rivayetler daha etkili olsun diye onun rakibi konumundaki Hz. Ali'ye söylettirilmiştir. Örneğin bir rivayette Hz. Ali'nin; “Ey insanlar! Muâviye'nin emirliğini hor görmeyin. Allah'a yemin olsun ki eğer onu kaybederseniz aranızda savaşlar çıkar ve pek çok kişinin kellesi Ebû Cehil karpuzu gibi yere düşer”⁶⁹ dediği, bir başka rivayette ise “Cebrail'in gökten inip Muâviye'nin emin bir kişi olduğu için vahiy kâtibi tayin edildiğini” haber vermiştir.⁷⁰

Ebû Hureyre'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber; “*Emin olanlar üç kişidir. Ben, Cebrail ve Muâviye*” buyurmuştur.⁷¹ Söz konusu rivayetin iki isnad zincirinden yaygın olanı Hz. Peygamber ⇒Ebû Hureyre ⇒Muhammed b. Sirin ⇒Eyyub es-Sahteyânî⇒Hammad b. Zeyd'dir.⁷² Diğeri ise Hz. Peygamber ⇒Ebû Hureyre ⇒Ubeydullah⇒ Yahya b. Ubeydullah ⇒İsmail b. Ayyaş ⇒Yezîd b. Abdi Rabbih⇒Muhammed b. Sehl b. Asker ⇒Hasen'dir. Bu seneddeki Hasen'in, Hasan b. Osman b. Ziyad olduğu ve bu kişinin kezzâb olduğu bildirilmiştir.⁷³

⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 20.

⁷⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 123.

⁷¹ Zehebî, *Siyer*, 3: 130.

⁷² Suyûtî, *el-Leâli*, 1: 382.

⁷³ İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 3: 67.

Benzer bir haber Enes b. Malik'ten merfû olarak rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre bir gün Hz. Peygamber; “*Allah katında üç emin kişi vardır*” der. Orada bulunan bir sahâbî bu kişilerin kim olduğunu sorar. Allah'ın elçisi bu üç kişiyi; kendisi, Cebrail ve Muâviye olarak sayar.⁷⁴

Hiz. Muâviye'nin güvenilir olduğunu göstermek için uydurulan bir başka rivayet yine Ebû Hureyre vasıtasıyla merfû olarak rivayet edilmiştir. Bu habere göre Hz. Peygamber'in, “*Cebrail bana geldi ve Ey Muhammed! Allah vahyini bana ve sana emanet etti. Sen de Muâviye'ye emanet et*” dediği ifade edilmiştir.⁷⁵

Daha da ileri gidilerek onun az kalsın nebi olacağı Hz. Peygamber'e söylettirilmiş, “*Muâviye, hilminden ve Rabbimin kelamı üzerine güvenilirliğinden dolayı az kalsın nebi olarak gönderilecekti*” denilmiştir.⁷⁶

Bazı rivayetlerde Muâviye'nin Hz. Ebû Bekir ve Ömer gibi sevilen sahâbîlerle yarıştırdığı da görülmektedir. Anlatıldığına göre Hz. Peygamber bir meselede Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile istişare eder. Bu iki sahâbî, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” diyerek görüş beyan etmekten kaçınırlar. Hz. Peygamber, “*Öyleyse gidin bu konuyu Muâviye'ye sorun, ondan destek alın zira o, işinde sağlam ve güvenilir biridir*” buyurur.⁷⁷

Bazı rivayetlerde Hz. Muâviye'nin vahiy kâtibi olması sebebiyle övüldüğü görülmektedir. Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre bir gün Cebrail yere iner ve Hz. Peygamber'e; “*Muâviye'yi kâtip edin, çünkü o güvenilir bir kişidir*” der.⁷⁸ İbn Abbâs'ın anlattığına göre Ayetü'l-Kürsi nazil olunca Hz. Peygamber inen ayetleri yazdırmak için Muâviye'yi çağırır. Muâviye gelir ancak ayetleri yazacak kalem bulamaz. Bunun üzerine Yüce Allah Cebrail ile bir kalem gönderir. Hz. Muâviye kalem ararken Hz. Peygamber; “*Kulağındaki kalemi al*” der. Muâviye bir de bakar ki kulağının arkasında üzerinde kelime-i tevhid yazılı olan altından bir kalem var. Kalemi kulağından alır ve ayeti yazar.⁷⁹ Benzeri bir rivayette Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e; “*Muâviye'ye bir kalem gönderdim, ona şöyle bu kalemle*

⁷⁴ Zehebi, *Siyer*, 3: 129.

⁷⁵ Zehebi, *Siyer*, 3: 129.

⁷⁶ Zehebi, *Siyer*, 3: 128.

⁷⁷ Zehebi, *Siyer*, 3: 127.

⁷⁸ Zehebi, *Siyer*, 3: 130.

⁷⁹ Zehebi, *Siyer*, 3: 129.

Ayetü'l-Kürsi'yi yazsın, harekelesin ve noktalasın” dediği rivayet edilmiştir.⁸⁰

Bazı merfû rivayetlerde Muâviye'nin cennete gireceği ve onu sevmenin farz olduğu da bildirilmiştir.⁸¹ Zeyd b. Sabit'in rivayetine göre; bir gün Hz. Muâviye kız kardeşi Ümmü Habibe'nin kucağında uyurken Hz. Peygamber; “*Onu seviyor musun?*” diye sorar. Ümmü Habibe; “*Evet Ya Resûlellah*” deyince Hz. Peygamber; “*Vallahi ben onu senden daha çok seviyorum, onu cennet yastıkları üzerinde uyuyorken görüyorum*” der.⁸² Hz. Aişe'den gelen bir başka rivayette ise Hz. Peygamber; “*Onu cennette çalınmış çalınmış yürüyorken görür gibiyim*” buyurmuştur⁸³. Anlatıldığına göre Cafer b. Ebî Tâlib Resûlullah'a dört ayva getirir. Resûlullah elindeki ayvalardan üçünü Muâviye'ye verir ve ondan kendisini bu ayvalar ile cennete karşılamasını ister.⁸⁴ Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre bir gün Hz. Peygamber; “*Birazdan buraya cennetlik biri gelecek*” der, az sonra Hz. Muâviye çıkıp gelir.⁸⁵ Bir başka rivayette; “*Cebrail yeşil bir varak getirdi. Onun üzerinde “Lâ ilâhe illellâh Muhammedün Resûlullâh, Muâviye'yi sevmek kullarıma farzdır yazılıydı” bilgisine yer verilmiştir.*⁸⁶

Siyer ve meğâzî kitaplarında yukarıdaki rivayetlerin aksine Hz. Muâviye'yi şiddetle yeren pek çok haber mevcuttur. Hz. Muâviye düşmanlarının uydurduğu anlaşılan bir habere göre Hz. Peygamber Muâviye için “*O, cehennemde kilitli bir tabut içindedir*”⁸⁷ buyurmuştur. Abdullah b. Amr'ın anlattığına göre bir gün Resûlullah etrafında bulunan insanla-

⁸⁰ Zehebî, *Siyer*, 3: 129. Hz. Muâviye'nin vahiy kâtipliği meselesi sürekli gündeme getirilerek ona üstünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Oysa onun vahiy kâtipleri arasında olduğu yolundaki haberler zayıf yahut mevzû rivayetlerden oluşmaktadır. Zira Ayete'l-Kürsi, Muâviye'nin henüz Müslüman olmadığı dönemde yani Mekke'nin fethinden önce nazil olmuştur. Diğer yandan vahiy kâtiplerinin isimlerini zikreden tarih kitapları bu isimler arasında Hz. Muâviye ismine yer vermemiştir. Hz. Muâviye'nin Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'in isteği üzerine çeşitli mektuplar yazdığı, bundan dolayı ona kâtip denildiği bildirilmiştir. Aycan, *Saltanata Giden Yolda Muâviye Bin Ebi Süfyan*, s. 48-64.

⁸¹ Belâzûrî, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Ensâbu'l-Eşrâf*, thk. Suheyl Rikâd, (Beyrut: Dâru'l-fikri'l-Arabî, 1996), 4: 127; Zehebî, *Siyer*, 3: 130.

⁸² Zehebî, *Siyer*, 3: 130.

⁸³ Zehebî, *Siyer*, 3: 129.

⁸⁴ Zehebî, *Siyer*, 3: 130. Cafer b. Ebî Tâlib'in Mekke'nin fethinden önce gerçekleşen Mute Savaşı'nda (h. 8) şehit olduğu düşünüldüğünde bu haberin uydurma olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Zira Muâviye Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur.

⁸⁵ Belâzûrî, *el-Ensâb*, 4: 126.

⁸⁶ Muhammed Accac el-Hatîb, *es-Sünnetü kable't-tedvîn*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1980), 201.

⁸⁷ Belâzûrî, *el-Ensâb*, 4: 128.

ra biraz sonra Müslüman olarak ölmeyecek bir adamın geleceğini söyler. Biraz sonra Muâviye çıkıp gelir.⁸⁸ Bir başka mevzû haberde ise Hz. Peygamber'in Muâviye ve ailesine lanet okuduğu ifade edilmiştir.⁸⁹ Hz. Ali'nin sözlerini ihtiva ettiği iddia edilen *Nehcü'l-Belağa*' isimli meşhur kitapta da bu rivayete yer verilmiştir. Şerif er-Râdî tarafından yazılan kitabın şerhini yapan İbn Ebi'l-Hadîd; “والشجرة الملعونة فيالقرآن/ve *Kur'an'da lanetlenen ağaç*”⁹⁰ ayetini zikrettikten sonra burada Yüce Allah'ın lanet ettiği kişilerin Beni Ümeyye (Muâviye ailesi) olduğunu söylemiş ve bu konuda kimsenin bu manaya muhalefet etmediği bilgisine yer vermiştir.⁹¹

Yukarıda geçen rivayetlerin mevzû olduğu pek çok âlim tarafından da bildirilmiştir.⁹² Örneğin Nurettin Itr bu rivayetleri mevzû hadislere örnek olmak üzere kaydetmiştir.⁹³ Muhammed Accac el-Hatîb ise; “Muâviye taraftarlarından bir grup yalancı onun hakkında hadisler uydurdular” dedikten sonra örnek olmak üzere yukarıda geçen haberleri kaydetmiştir.⁹⁴

Sonuç

İslâm tarihinde Hz. Ali'ye galip gelerek hilafet makamına geçen Hz. Muâviye hakkında pek çok rivayet mevcuttur. Hadis, siyer ve meğâzî türü kitaplarda merfû, mevkûf ve maktû türünde varid olan bu haberlerden bir kısmı onun lehine bir kısmı ise aleyhine bilgiler ihtiva etmektedir.

Bu çalışmada en yaygın olan rivayetler incelenmiştir. Muteber hadis kaynaklarımızda yer alan bu rivayetlerin ekserisi zayıf olarak tespit edilmiştir. Nitekim pek çok muhaddis de bu hususa dikkat çekmiş, Hz. Muâviye hakkında varid olan haberlerin zayıf olduğunu söylemiştir. Örneğin; Buhârî şarihlerinden Aynî (öl. 855/1451) Hz. Muâviye'nin faziletine dair pek çok hadisin olduğunu ancak İshak b. Râhûye ve Nesâî başta olmak

⁸⁸ Belâzûrî, *el-Ensâb*, 4: 126, 127.

⁸⁹ Belâzûrî, *el-Ensâb*, 4: 129; İbnü'l-Vezir Ebû Abdillâh İzzuddîn, *el-Avâsım ve'l-kavâsım fi'z-zebbî'an sünneti ebi'l-Kâsım*, thk. Şuayb Arnâvût, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994), 8: 94.

⁹⁰ İsrâ, 17/60.

⁹¹ İbnü Ebi'l-Hadîd, *Şerhü Nehcü'l-belâğa*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim, (Haleb: Dâru İhyâ, ts.), 15: 175.

⁹² İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*, 2: 17; İbn Arrak, Ali b. Muhammed, el-Kinânî, *Tenzîhu's-şerî'âti'l-merfû'â ani'l-ehâdîsi's-şen'âti'l-mevzû'a*, (Mısır: Mektebetü'l-Kâhire, 1994), 2: 2.

⁹³ Nurettin Itr, *Menhecü'n-nakd fi ulûmi'l-hadîs*, (Şam; Dâru'l-fîkr, 1997), 302.

⁹⁴ Muhammed Accac el-Hatîb, *es-Sünne*, 201.

üzere pek çok âlimin bu hadisleri zayıf gördüklerini belirtmiştir.⁹⁵ Makbul olmadığı anlaşılan bu rivayetlere istinaden Hz. Muâviye'yi abartılı ifadelerle övmenin ya da yeremenin doğru bir yaklaşım olamayacağı kanaatine varılmıştır.

Tarih ve meğâzî kitaplarında Hz. Muâviye'yi şiddetle yeren yahut öven rivayetlerin ise çok zayıf yahut mevzû oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Hz. Ali'ye karşı Muâviye'yi üstün göstermek amacıyla üretilmiş olduğu anlaşılan bu tür rivayetlerin senedlerinde Hz. Muâviye taraftarlarının yaşadığı Şam bölgesi râvilerinin olduğu görülmektedir.

Hz. Muâviye'nin fazileti ve kıymeti bu zayıf ve uydurma rivayetlerden ziyade sahâbî olması ve İslâm'a yaptığı hizmetlerle tayin edilmelidir. Zira o, Hz. Peygamber'e iki yıl sahâbî olmuş, yüz yetmiş civarında hadis rivayet etmiş, Hz. Peygamber'in bıraktığı devlete yirmi yıl valilik, yirmi yıl da halifelik yapmış bir sahâbîdir. O, halife olur olmaz iç karışıklıklara son vermiş ve Müslümanları tek yönetim altında birleştirmeyi başarmıştır. Akabinde futûhat hareketlerini yeniden başlatmış Suriye ve Filistin bölgelerine ilaveten Akdeniz sahillerindeki pek çok şehri fethedip buralara İslâm sancağı dikmiştir. İnşa ettiği donanma ile ilk kez denizlere açılıp Kıbrıs ve Mora gibi önemli adaları İslâm topraklarına katmıştır. Dönemin en güçlü devletlerini dize getirmiş, İslâm sancağını Afrika, Orta Asya ve Avrupa kıtalarında dalgalandırmayı başarmıştır. Müslümanları tefrikadan kurtarıp tek bayrak altında birleştiren Hz. Muâviye hilafeti boyunca Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in yönetim anlayışını tatbik etmeye çalışmıştır. Günde beş defa halkın sorunlarını dinlemeyi, tebaasına yumuşak davranmayı, kendine yönelik suçları affetmeyi, cömertliği, fikhî konularda âlimlerle istişare etmeyi ve onların görüşlerine saygı duymayı prensip haline getiren Hz. Muâviye bütün bu özellikleriyle övülmeyi fazlasıyla hak eden bir sahâbî liderdir.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnavût. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.

⁹⁵ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 13: 324; Zehebî, *Siyer*, 3: 131.

- Ahmed b. Hanbel. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Fedâilu's-sahâbe*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1983.
- Akgül, Yusuf. "Garibu'l-Hadis Eserlerinde Geçen Garib Kelimeler Hakkında Bir İnceleme". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/2 (2012/), 97-119.
- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Devri Siyasî Hadiselerin Kelamî Problemlere Etkileri*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1992.
- Aycan, İrfan. *Saltanata Giden Yolda Muâviye b. Ebî Süfyan*. Ankara: Fecr Yayınları, 1990.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî. *Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-fîkr, 2005.
- Belâzûrî, Ahmed b. Yahya b. Câbir. *Ensâbu'l-Eşraf*. thk. Suheyl Rikad. Beyrut: Dâru'l-fîkri'l-Arabî, 1996.
- Binol, Ali. "Beşer Kelimesinin Tahlili ve Kur'an'daki Bağlamı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/13 (2018/13), 159-183.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmiu's-sahîh*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *et-Târihu's-sağîr*. thk. Mahmud İbrahim. Beyrut: Dûru'l-ma'rife, ts.
- Dural, Osman Nuri. *Muâviye Bin Ebi Süfyan'a Yöneltilen Eleştiriler*. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eşas es-Sicistânî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Adil b. Yusuf. Riyad: Dâru'l-vatan, 1998.
- Hâkim en-Nisâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek 'ala's-sahîheyn*. thk. Mustafa Abdülkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990.
- Hatiboğlu, Mehmed Said. *Siyasi İctimâi Hadiselerle Hadis Münasebetleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Hillî, İbn Mutahhar. *Kitâbu minhâci'l-kerâme fi ma'rifeti'l-imâme*. thk. Muhammed Reşid Salim. Kahire: ts. 1962.
- Itr, Nurettin. *Menhecü'n-nakd fi 'ulûmi'l-hadis*. Şam: Dâru'l-fîkr, 1997.

- İbn Arrâk, Ali b. Muhammed, el-Kinâni. *Tenzîhu's-şerî'âtî'l-merfû'a ani'l-ehâdîsi's-şenû'ati'l-mevzû'a*. Mısır: Mektebetü'l-Kâhire, 1994.
- İbn Ebi'l-Hadîd. *Şerhu nehci'l-belâğa*. thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim. Haleb: Dâru ihya, ts.
- İbn Ebî Hâtim er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs. *İlelül'l-hadîs*. thk. Muhiibuddin el-Hatib. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1985.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed el Bicâvî. Beyrut: Dâru'l-cil, 1412.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Lisânü'l-mizân*. thk. Ebû Gudde. Beyrut: Dâru'l-beşâir, 2002.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethü'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1379.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Lisânü'l-mizân*. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2010.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-Metâlibü'l-âliye bi zevâidi'l-mesânidi's-semâniye*. 19 cilt. Suud: Dâru'l-âsime, 1419.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbu'l-Mecrûhin*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefî. Riyad: Dâru's-semî, 2000.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed el-Büstî. *Sahîhu İbn Hibban bi tertîbi İbn Belbân*. thk. Şuayb Arnavût. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed, Cemâlüddîn Abdülmelik b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Siretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdulhafız Çelebi. Kahire: y.y., 1955.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk es-Sülemî en-Nisâbü'rî. *Sahîhu İbn Huzeyme*. thk. Mustafa Azami. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2003.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1986.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd ez-Zührî. *et-Tabakâtu'l-kübrâ*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru sadr, 1968.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *el-Mevzû'ât*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: el-Mektebetü's-selefiyye, 1968.

- İbnü'l-Esîr, Mübârek b. Muhammed. *Câmi'u'l-usûl fi ehâdisi'r-resûl*. thk. Abdülkâdir el-Arnâvut. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1972.
- İbnü's-Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdîrrahman eş-Şehrezûrî. *Ulûmü'l-hadis*. Dimeşk: Mektebetü'l-Farâbî, 1984.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. thk. Kemal Yûsuf. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409.
- İbnü'l-Vezîr, Ebû Abdillâh İzzuddîn. *el-'Avâsım ve'l-kavâsım fi'z-zebbi 'an sünneti Ebi'l-Kâsım*. thk. Şuayb Arnâvût. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994.
- Köycü, Erdoğan. *el-Mizzî'nin Hadis İlmî'ndeki Yeri*, Ankara: Araştırma Yayınları, 2013.
- Kutluay, Yaşar. *İslâmiyette İtikadî Mezheplerin Doğuşu*. Ankara: Pınar Yayınları, 1995.
- Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahman. *Tuhfetü'l-eşraf bi ma'rifeti'l-etraf*. thk. Abdüssamed Şerefüddin. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1998.
- Muhammed Accac el-Hatîb. *es-Sümnetü kable't-tedvîn*. Beyrut: Dâru'l-fîkr, 1980.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. Riyad: Dâru's-selâm, 2000.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta*. thk. Muhammed Fuad Abdalbâki. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1985.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü's-Suğra (el-Mücteba)*. thk. Abdülfettah Ebû Gudde. Halep: Mektebetü'l-matbû'âtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Polat, Selâhattin. *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1985.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Esmâü'l-müdellesîn*. thk. Mahmud Muhammed. Beyrut: Daru'l-ceyl, ts.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-Leâli'l-masnû'a fi'l-ehâdisi'l-mevzû'a*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1983.
- Tayâlisî, Süleyman b. Davud. *Müsned*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türki. Kahire: Mektebetü'l-hicr, 1999.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Tözluyurt, Mehmet. *Ebü'l-Mu'n en-Nesefî'nin Eleştiri Anlayışı*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019.
- Yakûbî, Ahmed Ebî Yakûb. *Târihu'l-Ya'kûbî*. Beyrut: y.y., 1992.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. thk. Şuayb Arnavût. Şam: er-Risâletü'l-alemiyye, 2017.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Târihu'l-İslâm ve vefeyâti'l-meşâhir ve'l-îlâm*. thk. Beşar Avvad Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 2003.
- <http://www.caferilik.com/makaleler/ehl-i-beyt-a-s/676-h%C3%BCseyni-yol-ve-emevi-yol-28/02/2020>.
- <http://www.caferilik.com/searchresult?searchword=Muvaviye&searchphrase=all> (17. 04. 2020).